

BATI EDEBİYATININ AKIMLARI

Güzel

Güzel; sahip olduğu güzellik değeri sayesinde karşısındaki insanın -görme ve işitme duyuları yoluyla hoşuna giden; onda hayret ve hayranlık uyandıran ve ona estetik haz veren varlık veya nesnedir.

Güzellik ise;

seyreden veya dinleyen insanın hoşuna giden; onda coşku, hayret ve hayranlık uyandıran ve ona estetik haz veren varlığın sahip olduğu değer veya niteliktir. Sanat eseri yaratılmış bir güzelliiktir.

İNSAN DOĞASINI BİÇİMLENDİREN AMAÇLAR:

- MENFAAT
- GERÇEK
- İYİLİK
- GÜZELLİK

KISACA AÇIKLAMASI:

İnsan doğasını biçimlendiren 4 tane amaç vardır: Bunlar; “menfaat”, “gerçek”, “iyilik” ve “güzellik”tir.

Güzel ve güzellik günlük yaşamda ‘menfaat’ ‘gerçeklik’ ve ‘iyilik’ ile ilişkilendirilebilir. Kimi zaman bir varlığı, bir olguyu bize yarar sağladığı için ‘güzel’ bulabiliriz. Doğada var olan kimi gerçeklikler-ağaçlar, çiçekler -kendiliğinden güzeldir. Oysa sanat söz konusu olduğunda ‘güzellik’ ‘menfaat, gerçek’ ve ‘iyilik’ ile ilişkilendirilerek ele alınamaz.

Sanat Nedir? Sanatkar kimdir?

Sanat; insanın psikolojik hayatının temellerinden birini oluşturan güzellik duygusunun dil, ses, renk, taş, mermer, tunç gibi çeşitli malzemelerle, estetik formlara dönüştürülmüş somut hâli veya ifadesidir.

Çevresindeki güzellikler karşısında hayret duygusu içine düşen insan ruhunun, yeni bir güzellik peşinde koşması ve onu yakaladığını sandığı an yapay bir varlık olarak ortaya koymasıdır.

Sanatkar:

Bu bağlamda **sanatkâr**, ruhu ve gönlünün güzellik arzusunu, söz konusu malzemelere içirerek dinleyen, okuyan ve seyredende heyecan ve hayranlık uyandıracak biçimde ifade etme kabiliyet, hüner ve ustalığına sahip olan insandır.

Zanaat:

Burada ‘her insan üretimi sanat eseri olabilir mi?’ diye sorabilirsiniz. Yanıtımız hayır olacaktır. Elbette ki, insan eli, dili ve zihninin her eseri veya faaliyeti, sanat değildir. Burada “sanat” (art) ile “zanaat”ı (tekhne/teknik) birbirine karıştırmamak gerekir. **Zanaat** faydacı bir amaçla üretime dayanır. Oysa sanat eseri üretilirken faydacı bir amaç güdülmez. Sanat eserinin varlık sebebi güzelliiktir.

Sanat Eserlerini Ayırt Edici Özellikler:

- Güzellik
- Orijinallik
- Teklik
- Bireysellik

Özet geçmek gerekirse:

Sanat eserini ayırt etmemizi sağlayan temel özellikler şunlardır:

Güzellik, orijinallik, teklik, bireysellik. Her sanat eseri orjinaldir ve dolayısıyla tektir çünkü aynı sanatkâr aynı malzemeyle ikinci bir eser ortaya koymaya kalkıştığında, ya yeni bir sanat eseri vücuda getirecek veya ilk eserinin kopyasını yapacaktır.

Fakat bir sanat eserinin kopyaları, hiçbir zaman aslının yerini tutamaz.

Her sanatçı kendi “bireysel” yaratım sürecinin izlerini bırakır eserlerinde.

Bu noktada “üslûb’un” yani sanatkarın mazemesinin belli bir içerik ve forma bağlı kalarak kendine has bireysellik içinde kullanmasının, sanatın bir başka ayırt edici özelliği olduğunu görürüz.

EDEBİYAT:

- İçerik
- Edebi dil
- Yapı
- Terkip

Artık edebiyatın nasıl bir sanat dalı olduğunu betimleyebiliriz.

Edebiyat veya edebî eser; kurgusal bir dünya ekseninde şekillendirilmiş çok çeşitli yorumlara imkân veren ve nice beyin ve ruh sancılarının eseri olan bir içerik; bu içeriğin en güzel ve en etkili biçimde sunulmasını üstlenmiş ve dil zevki imbiğinden sabırla damıtılarak elde edilmiş bir edebî dil; içerik-dil ikilisinin ferdî ve orijinal kompozisyonundan teşekkül etmiş bir yapı; bunlar ve bunların dışındaki daha pek çok unsurun birbirleriyle birlik ve bütünlük prensibi dâhilindeki çok yönlü ilişkileri ve edebîlik potası içindeki sentezinden meydana gelmiş bir üslûp çerçevesinde teşekkül etmiş karmaşık, ama estetik bir terkiptir.

- **İçerik:**Edebiyat eserindeki içerisindeki temel niteliği kurgusal bir dünya ekseninde şekillendirilmiş çok çeşitli yorumlara imkan veren ve nice beyin ve ruh sancılarının eseri olmasıdır.
- **Dil:** Sanatkarın bireysel deneyimlerini özel bakış açısını yansıtan ve içerik oluşturan temel mazemedir.

- **Yapı:** İçerik-dil ikilisinin organik bütünlüğüdür.

Kısaca özetlersek:

Edebiyat sanatının somut hâli olan herhangi bir edebî esere yaklaşıldığında, onun üç temel unsurdan meydana gelmiş olduğu görülür. Bunlar; “içerik”, “dil” ve “yapı”dır. Bu üç temel unsura ilâve edilebilecek dördüncü bir unsur ise “üslûp”tur. Ancak üslûp, diğer üç unsur gibi bağımsız bir kimliğe sahip olmaktan çok, söz konusu üç unsurun “birbirleriyle birlik ve bütünlük prensibi dâhilindeki çok yönlü ilişkileri ve edebîlik potası içindeki sentezinden” meydana gelir.

Edebiyat eseri: belli bir sanatkârın kaleminden çıkmış olması sebebiyle öncelikle bireyseldir. Ancak unutulmamalıdır ki, sanatkâr dediğimiz insan, bir topluma/millete mensuptur ve mensup olduğu toplum/milletin sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel şartları içinde kimlik ve kişiliğini bulur. Ayrıca o, sanat veya eserinde çağının ve kendinden önceki çağların sanatının tesiri altındadır. Bütün bunlar bize, edebiyat eserinin var olduğu toplum, millet, devir, edebî gelenekle ne kadar iç içe olduğunu düşündürür.

Sanatkar: Bir topluma/millete mensuptur ve mensup olduğu toplum/milletin sosya, siyasal, ekonomik, Kültürel şartları içinde kimlik ve kişiliğini bulur.

Edebiyat ve Kültür:

Son olarak edebiyat eserinin 'bir kültür köprüsü' olduğunu söyleyebiliriz.

Edebiyat, tarihî varlığı, söz konusu varlığının var oluş zemini, var edeni, ifade malzemesi, bünyesini oluşturan iç ve dış unsurları, tarih içinde şekillenen geleneği, estetik değerleri ve topluma hitap edip onu şekillendirmesi bakımlarından da hep kültürel bir değerdir.

Bunun da ötesinde edebiyat, aynı zamanda kültür potasının tümünü kucaklama kudretine sahip bir sanat dalıdır. Hiçbir kültür unsuru düşünülemez ki, edebiyatın estetik dünyası içinde yer almamış olsun.

Kültür Köprüsü: Edebiyat hem kendi değerlerini hemde diğer kültür değerlerini dün-bugün-yarın devamlılığı içinde saklanması, korunması ve geleceğe taşınmasında üstlendiği büyük görevdir. Bu noktada Edebiyat, önemli inkar edilemeyecek değerde önemli bir kültür köprüsüdür.

EDEBİYAT AKIMI:

İster millet düzeyinde, isterse bütün insanlık düzeyinde ele alalım, edebiyat, başlangıcından bugüne uzanan zaman içinde kaleme alınmış milyonlarca eser ve sanatkârlarıyla çok somut bir tarihe sahiptir. Biz buna “edebiyat tarihi” diyoruz. İşte dünden bugüne uzanan bu tarihi içinde edebiyat hep “değişme/yenileşme”-“süreklilik/devamlılık” diyalektiği içinde var olagelmiştir. Bunun içindir ki, “değişme/yenileşme” kadar “süreklilik/devamlılık” olgusu da edebiyatın temel karakterlerinden birini oluşturmuştur.

Akan zaman içinde değişen bireysel, toplumsal, ulusal ve evrensel şartlar; insanın veya insanlığın güzel ve gerçek hususundaki sonu gelmez arayışları, edebiyattaki değişme veya yenileşmenin asıl dinamiğini oluşturur. Söz konusu değişme veya yenileşme olgusunun edebiyat tarihindeki en somut görüntüsü, edebiyat akımlarıdır. Gerek Türk edebiyatı tarihinde (Divan Edebiyatı, Tanzimat edebiyatı, Servet-i Fünûn edebiyatı vb.) gerekse Batı

edebiyatı tarihinde (klâsizm, romantizm, realizm vb.) ortaya çıkan edebiyat akımlarını bu çerçevede değerlendirmek gerekir.

Edebiyat akımı kısa tanımı: Belli bir sanat grubunun belli bir dönemde ortak dünya görüşü,estetik,sanat ve Edebiyat anlayışı çerçevesinde kaleme alınan edebiyat eserlerinin oluşturduğu bütündür.

TÜRK EDEBİYATI TARİHİ:

- Divan Edebiyatı
- Halk Edebiyatı
- Tanzimat Edebiyatı
- Servet-ı fünûn Edebiyatı

BATI EDEBİYATI TARİHİ:

- Klasizm
- Romantizm
- Realizm

Bir akımı Tanımlar ken göz Önünde bulundurulması gereken 7 temel özellik:

- Her Edebiyat akımı genel olarak daha kapsamlı bir sanat akımının edebi eser üretimine yansımış bir biçimdir.

Bilgi

Her edebiyat akımı genel olarak daha kapsamlı bir sanat akımının edebi eser üretimine yansımış biçimdir. Meselâ empresyonizm, kübizm, dadaizm öncelikle resim sanatında görülmüş ve döneminde yaygın olarak bu sanat dalında ifadesini bulmuştur. Postmodernizm ise öncelikle mimaride adından bahsettirmiştir. Bu husus bize, güzel sanatların temelde aynı kaynaktan doğduğunu; buradan hareketle de aralarında ciddi yakınlıklar ve geçişler olabileceğini hatırlatır.

- Her edebi akım belli bir dünya görüşü,güzellik,sanat ve edebiyat anlayışı çerçevesinde hayat bulur.

Bilgi

Her edebiyat akımı, belli bir dünya görüşü, güzellik, sanat ve edebiyat anlayışı çerçevesinde hayat bulur. Çünkü edebiyat akımları, öncelikle edebiyatın mahiyeti ile ilgili oldukça sistemli ve derli toplu birtakım soyut düşünce ve değerlerin ortak adıdır. Bunun içindir ki, hemen her akımın var oluş temelinde "Sanat/edebiyat nedir?" sorusuna cevap bulma gayreti vardır. "Edebiyat nedir?" sorusu, "Şiir nedir?, Roman nedir?, Vezin Nedir?, Anlatıcı nedir?, İmaj nedir?..." gibi pek çok alt soruyu beraberinde getirir.

- Bu Yönleriyle Edebiyat akımları edebiyat biriminin alt birimlerini teşkil eden edebiyat kuramı, edebiyat eleştirisi, edebiyat tarihi ve edebiyat sosyolojisi ile iç içedirler.

Bilgi

Bu yönleriyle edebiyat akımları, edebiyat biliminin alt birimlerini teşkil eden edebiyat kuramı, edebiyat eleştirisi, edebiyat tarihi ve edebiyat sosyolojisi ile iç içedirler. Çünkü edebiyata dair soru ara verilen cevapların oluşturduğu düşünce ve değerler, eleştirmenler tarafından herhangi bir eserin değerlendirilmesinde eleştirel birer kriter olarak kullanılmış (klâsik eleştiri, romantik eleştiri, realist eleştiri vb.); bugün ve yarın da kullanılabilir.

Edebiyat akımlarının oluştuğu zeminde, öncelikle çeşitli sosyal, siyasî, ekonomik, kültürel hâdiseler ve bu hâdiseler ortamında oluşan felsefî, kültürel, estetik perspektifler vardır.

Bilgi

Edebiyat akımlarının oluştuğu zeminde, öncelikle çeşitli sosyal, siyasî, ekonomik, kültürel hâdiseler ve bu hâdiseler ortamında oluşan felsefî, kültürel, estetik perspektifler vardır.

Tamam

Her edebî akım, kendinden öncekine göre yeni bir kültürel, felsefî ve estetik bakış açısı sahiptir.

Bilgi

Her edebî akım, kendinden öncekine göre yeni bir kültürel, felsefî ve estetik bakış açısına sahiptir. Zaten onlar var oluşları ve varlıklarını da buna borçludurlar. Ancak bu hususu, gelenekten yüzde yüz başka veya geleneğin büsbütün reddi olarak görmemek gerekir. Unutulmamalıdır ki, her yeni edebî akım, aynı zamanda geleneğin yeni değerlerle zenginleştirilmesine hizmet eder. Ayrıca yeniye, eskiden hareketle varılır veya her yeni eskinin üzerine bina edilir. Dolayısıyla edebî akımlar, birbirlerinden farklı değer ve niteliklere sahip oldukları gibi, birbirine benzeyen değer ve niteliklere de sahiptirler. Edebiyatta "devamlılık/süreklilik" gerçeğini gündeme getiren bu husus, bilhassa millî edebiyatlarda çok daha belirgindir.

Edebiyat akımları, millî veya evrensel edebiyat tarihi içinde belli bir zamanla sınırlıdır.

Bilgi

Edebiyat akımları, millî veya evrensel edebiyat tarihi içinde belli bir zamanla sınırlıdır. Yani belli bir tarihte doğar, zamana bağlı olarak gelişip olgunlaşır ve bir noktada da ömrünü tamamlarlar. Ancak edebî akımların başlangıç ve bitiş tarihleri üzerinde (gün, ay, yıl belirterek) kesin olarak konuşmak zor; hatta imkânsızdır. Bazı akımlarda, akımın kuruluş toplantıları veya bildirileriyle karşılaşılsa bile, söz konusu akımı, kesin olarak o tarihte başlatmak mümkün değildir. Çünkü o bildirinin veya toplantının; daha da önemlisi bildiriye hazırlayan kişilerin o aşamaya gelebilmeleri için bir hazırlık döneminin olması gerekir. Bitiş tarihi için de aynı durum söz konusudur. Dolayısıyla akımlarla ilgili "zaman" sınırlamalarını, adı geçen akımın en yaygın olduğu "dönem" olarak düşünmek gerekir.

Bir başka husus; bir akımı bitirip hemen aynı tarihte bir başka akımı başlatamayacağımızı gerçeğidir.

Bilgi

Bir başka husus; bir akımı bitirip hemen aynı tarihte bir başka akımı başlatamayacağımızı gerçeğidir. Bir akım, çözülme dönemine girer girmez, hemen onun yanı başında yeni bir akım filizlenecektir. Meselâ XVI. yüzyılın sonlarından itibaren şekillenmeye başlayan klâsizm, ancak XVII. yüzyılın ikinci yarısında en olgun ve yaygın seviyeye ulaşır. Bundan sonra zayıflamaya başlamışsa da XVIII. yüzyılın sonlarına kadar varlığını sürdürmüştür.

Hangi biçimde olursa olsun, sanatkârın şu veya bu edebî akıma bağlılığı yüzde yüz bir kesinlik arz etmez.

Bilgi

Hangi biçimde olursa olsun, sanatkârın şu veya bu edebî akıma bağlılığı yüzde yüz bir kesinlik arz etmez. Söz konusu bağlılığı, genel ilkeler çerçevesinde ve onun bireyselliğini inkâr etmeyecek seviyede düşünmek gerekir. Zira sanatkâr, ilgi, yakınlık veya bağlılık duyduğu akımın prensiplerinden birçoğuna uyduğu hâlde bazılarını veya bazılarını uyduğu hâlde birçoğuna uymayabilir.

Bilgi

Sanatkâr-akım ilişkisinde unutulmaması gereken bir başka husus; sanatkârın sanat hayatı müddetince farklı akımlara ilgi duyabilecek ve bağlanabilecek olmasıdır. Bir dönem romantik olan bir sanatkâr, bir başka dönem pekâlâ simbolist veya parnasyen olabilecektir. Meselâ parnasizmin kurucusu Theophile Gautier, Hernani savaşında Victor Hugo'nun yanında yer alacak kadar romantiktir. Charles Baudelaire'in şiirleri, bazı yönleriyle parnasyen özellikler gösterirken; bazı yönleriyle simbolist özelliklere sahiptir.

Tamam

Sanatkâr-akım ilişkisinde unutulmaması gereken bir başka husus; sanatkârın sanat hayatı müddetince farklı akımlara ilgi duyabilecek ve bağlanabilecek olmasıdır.

